

17. Музикални дейности в учебния процес- изпълнение на музика, възприемане и съчиняване на музика

Възприемането на музика е основна музикална дейност с водещо значение при музикалното развитие на човека. При възприемането на музика се развиват редица общопсихически свойства на личността- мислене, памет, въображение. Чрез тази дейност до съзнанието достига богат, художествен емоционално- образен музикален материал, който става предпоставка за развитие на музикалните способности, на музикално- слуховото внимание, наблюдателността, музикалната памет. Като регламентирана основна музикална дейност възприемането на музика е въведено в българското училище през 1955 г. Задачите на дейността възприемане на музика са:

- у учениците да се формират умения за цялостно обхващане на музикалните произведения, за проследяване на развитието на художествения музикален образ, за формиране на правилни критерии за самостоятелно оценяване.
- Активно развиване на музикалния слух във всичките му разновидности и проявления, за натрупване на музикално-слухов опит, за развиване на музикална памет и въображение чрез възприемане на различни музикални произведения;

В основата на дейността възприемане на музика стои психическия процес на музикалното възприятие. То се основава на система от перцептивни действия, овладяването на които изисква специално обучение.

Музикалното възприятие се характеризира с определени свойства:

- емоционалност- проявява се като художествена емоционалност, преживяване на красотата на художествения музикален образ;
- цялостност- проявява се в цялостно възприемане на взаимоотношенията между елементите на музикалната изразност в съответствие с идейно- образното съдържание. Музикалните произведения не се възприемат на части;
- образност- проявява се при възприемане на двуединството процес и продукт;
- асоциативност- музиката предизвиква у слушателя разнообразни асоциации;
- изобразителност- проявява се в умението да се долови изразността на мелодията

- вариативност- това е променливост при възприемане на едно и също музикално произведение в зависимост от различните условия на изпълнение;
- константност- изразява се в относително постоянство на музикалното произведение при променящи се условия на възприемане;

Според начина на изпълнение музиката, която се възприема е вокална, инструментална или смесена. В зависимост от броя на изпълнителите е солова, камерна, хорова, оркестрова. това определя и последователността в която се възприемат нови музикални произведения. Най- достъпни за възприемане са вокалните музикални произведения, тъй като чрез посредничеството на словото те са значително по разбираеми. Възприемането на инструментална музика има значително по- голямо значение за общото музикално развитие, тъй като липсващия словесен текст отнема конкретизацията на художествения музикален образ.

Предлаганият за възприемане музикален материал трябва да е съобразен с възможностите на учениците- да бъде достъпен, разнообразен по тематика, настроения, жанрови особености. Възприемането на музика в условията на класно- урочните дейности се осъществява чрез:

- разнообразни варианти на живо изпълнение от учителя;
- посредством изпълнителска дейност на самите ученици;
- от механични записи;
- от външни изпълнители;

запознаването с нови музикални произведения преминава през следните етапи:

- целенасочена предварителна подготовка на учителя- в зависимост от вида на музикалната творба се подготвя основната тема от произведението с което предстои да се запознаят учениците, обмислят се начините по които те ще я научат и др.
- встъпителни думи преди първоначалното прозвучаване на произведението- провокира се интереса на учениците, формира се необходимата нагласа и мотивация. Важно място в беседата заемат сведенията за авторите на произведенията;
- в края на беседата учителят поставя въпроси или задачи, отговорите на които учениците могат да намерят в процеса на възприемане на творбата.
- Етап на първоначално цялостно възприемане на музикалното произведение- осъществява се при пълна тишина без

задаване на въпроси и разговори. Първото прослушване непременно трябва да е цялостно;

- Етап на анализи- отговори на поставените задачи, които могат да подготвят следващите многократни прослушвания. Едно от съществените изисквания на първоначалния анализ е учителят да не използва излишна терминология. анализът на цялостно възприетото музикално произведение подготвя учениците за повторно възприемане, но вече на по- високо равнище, осъзнато.

Песента въздейства на човека от първите дни на съществуването му. Тя е най- достъпния музикален жанр. В българското училище мястото на певческата дейност е най- голямо. Песента е не само основното средство с което се постигат музикално- възпитателни и музикално- образователни задачи. Чрез певческа дейност се постига развитие на общата музикалност, на музикалните способности, натрупва се слухов опит, осъзнават се музикално- изразните елементи. Изпълнението на песни допринася и за развитие на музикалното възприятие, на въображението, артистичността, обогатява емоционално. При малките ученици е характерно това, че по- голяма част от певческата им дейност се извършва по подражание.

Певческите умения са основната предпоставка за правилната и резултатна певческа дейност. Те се разделят на три вида: елементарни, вокални и хорови.

Елементарни певчески умения са тези, които са най- общи, без които не може да се осъществи дори най- елементарен певчески акт. Те са:

- умение за вземане на точен начален тон- децата най- лесно запяват, когато началният тон е подаден от детски глас;
- умение за разбиране на диригентския жест на учителя- за съсредоточаване на вниманието, за едновременно запяване и прекратяване, за завършване на отделни фази, за промяна на динамиката;
- умение за едновременно започване и завършване на пеенето- изисква активно слухово внимание;

Вокалните певчески умения са индивидуални.

- за тяхното правилно формиране и развитие е необходимо пеещите деца да знаят как трябва да застанат. Това умение се нарича певческа стойка;
- певческо дишане- зависи от певческата стойка. Това е трудно усвоимо певческо умение. Най- често учениците дишат с най- горната част на белите дробове, което не осигурява достатъчно въздух. Певческото дишане има три момента-

вдишване, което е активно дълбоко и бързо, задържане на поетия въздух и издишване- бавно, постепенно.

- звукообразуване- изразява се в леко, звънко, ненапрегнато общо звучене на гласа. То е зависимо от дишането и стойката.
- Вокалообразуване- - при пеене вокалите трябва да са с еднакъв тембър, да са по еднакъв начин оформени;
- Дикция- изразява се в отчетливо ясно произнасяне на текста на песента

Вокално- хоровите певчески умения са две- строй и ансамбъл.

Певческият строй се изразява в точното интониране на мелодията, спазване на височинните отношения на тоновете при многогласово изпълнение. Певчески ансамбъл- това е изравняване на звученето по отношение на качествата на тона и на музикално- изразните средства.

Правилното певческо обучение трябва да бъде насочено към развитие на диапазона на детския глас, това е тоновият му обем, включен възможния за изпяване най- нисък тон и достигнатите най- високи тонове. Същевременно , работата на учителя трябва да бъде съобразена с някои неотменни изисквания за развитието и опазването на детските гласове. Най- съществените се изразяват в следното:

- да се пее свободно, леко, без напрежение;
- песните да са съобразени с гласовия обем на учениците;
- да не се пее продължително;
- да не с пее след физическо натоварване;

активното пеене да се предхожда от разпяване- разпяването е един от най- съществените елементи на цялостната певческа дейност.

Мястото му е непосредствено преди активната певческа дейност;

- да не се пие студена вода
- да се пее в добре проветрена стая;

При разучаването на нова песен особено важен е момента на нейното първоначално представяне. То може да стане чрез изпяване от учител или от запис. Предварителната подготовка на учителя трябва да включва добро научаване на песента наизуст, разучаване на съпровода на песента, предварителен анализ за трудните места, подготвяне на встъпителна беседа и обмисляне на задачите, които ще се поставят. При разучаването на новата песен следва няколкократно и прослушване с поставяне на различни задачи. При анализите текста не се чете. Следва цялостно изпяване на песента с подкрепа от страна на учителя. Важно методическо изискване е песните да се учат цялостно. При разучаване на песента учителят не трябва непрекъснато да пее. Важно е

допуснатите грешки от учениците да се коригират веднага, а не в края на песента.

Пеенето по ноти е средство за развитие на музикалността.

Задължително условие е запознаването с тоновете имена и с нотите да става на основата на художествен музикален материал.

Запознаването с ноти става едновременно с опитите за записването им. Учениците пеят по ноти след запознаване с нотните белези.

Музикалните инструменти, които се използват в уроците по музика се делят на две групи: инструменти с неопределена височина на тона- шумови и инструменти- играчки. В зависимост от начина на звукоизвличани са ударни, струнни и духови. Важно условие при свиренето е тихото свирене. Обучението в свирене е по слухово-подражателен път.

Процесът на детското творчество предизвиква у децата особено желание да действат, при това спонтанно, искрено и непринудено.

Музикално- творческите дейности на децата и на малките ученици се разглеждат в три проявления:

- при възприемане на музика- изявяват своето отношение към слушаната музика, своите впечатления посредством думи, движения и рисунки.
- При изпълнението на музика- намират своите собствени изразителни интонации при пеене, при свирене с детски музикални инструменти;
- При съчиняване на нови творби- проявява се като продуктивно създаване на собствени мелодии, песни, съпроводи на музикални пиеси, танци;

Съчиняването на музика е сравнително нова музикална дейност в уроците по музика. Форми на продуктивната музикално-творческа дейност са мелодическите и песенните импровизации.

Най- елементарната им форма е мелодизирането на собствени имена. Довършването на мелодия по усет е следващата стъпка.

По- сложна задача е съчиняването на мелодия по зададен метроритъм. Следващите по сложност задачи са съчиняване на мелодия по зададен словесен текст, по зададен характер.

Особено важен е момента на преценка на резултатите от труда.